

Lasten ja nuorten osallistaminen Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön

Periaatteet ja suhtautumistapa



Pohjoismaiden
ministerineuvosto

Lasten ja nuorten osallistaminen Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön Periaatteet ja suhtautumistapa

Nord 2020:016

ISBN 978-92-893-6515-4 (PDF)

ISBN 978-92-893-6516-1 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/nord2020-016>

© Pohjoismaiden ministerineuvosto

Ulkoasu: Louise Jeppesen

Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö on yksi maailman laajimmista alueellisista yhteistyömuodoista. Yhteistyön piiriin kuuluvat Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti.

Pohjoismaista yhteistyötä tehdään politiikan, talouden ja kulttuurin aloilla tärkeänä osana eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Pohjoismaisen yhteisön tavoitteena on vahva Pohjola vahvassa Euroopassa.

Pohjoismainen yhteistyö pyrkii vahvistamaan pohjoismaisia ja alueellisia etuja ja arvoja globaalissa maailmassa. Maiden yhteiset arvot lujittavat osaltaan Pohjolan asemaa yhtenä maailman innovatiivisimmista ja kilpailukykyisimmistä alueista.

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 Kööpenhamina

www.norden.org

Pohjoismaisia julkaisuja voi ladata ja tilata osoitteesta www.norden.org/nordpub.

Lasten ja nuorten osallistaminen Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön

Periaatteet ja suhtautumistapa

Sisällys

Johdanto	04
Periaatteet lasten ja nuorten osallistamiseksi Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön	06
Minimivaatimukset, jotka koskevat lasten ja nuorten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia Pohjoismaiden ministerineuvoston toimintaan	08
Tietoisesti valitut lapset ja nuoret	11
Suuntaviivat lasten suojelulle ja heidän oikeuksistaan huolehtimiselle	13
Referenssit ja inspiraationlähteet	15
Pohjoismaiden ministerineuvoston tukimateriaali	15

JOHDANTO

Lasten ja nuorten hyvinvointi sekä heidän mahdollisuutensa käyttää oikeuksiaan on Pohjoismaiden tulevan kehityksen edellytys. Pohjoismaiden ministerineuvoston tulee osaltaan vaikuttaa siihen, että Pohjoismaat ovat edelläkävijöitä työssä, jossa lasten ja nuorten oikeudet ja eri näkökulmat saavat tilaa ja vaikuttavat yhteiskunnan kehitykseen. Siksi Pohjoismaiden ministerineuvoston työn tulee perustua ajatukseen, jonka mukaan lapset ja nuoret ovat tärkeitä tässä ja nyt, eivät pelkästään tulevaisuudessa. Lapset ja nuoret ovat yksi Pohjoismaiden ministerineuvoston työn painopistealueista, ja siten Pohjoismaiden ministerineuvoston tulee integroida lasten ja nuorten oikeuksien näkökulma omaan työhönsä.

Kun lasten oikeudet ja nuorison näkökulma halutaan integroida työhön aikaisempaa laajemmin, on samalla varmistettava, että työ sujuu sovittujen ohjaavien periaatteiden mukaan. Työssä on sovittava lasten ja nuorten osallistamisen yhtenäisestä minimitasosta sekä työskentelytavasta, joka suojaa ja vaalii lapsen turvallisuutta. Tämä asiakirja on tarpeen kaikissa tilanteissa, joissa lapsiin ja nuoriin otetaan yhteyttä tai heidät osallistetaan Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön, esimerkiksi paneelin jäseniksi, fokusryhmäksi (joko antamassa oman näkemyksensä tai edustamassa lasten tai nuorten ryhmää) tai olemalla esillä mediassa.

Pohjoismaiden ministerineuvosto päättää tässä asiakirjassa yhteisistä lähtökohdista ja suuntaviivoista, joilla lasten oikeuksien ja nuorten näkökulma integroidaan ministerineuvoston työhön. Tukea työhön antavat tarvittaessa pohjoismainen lapsi- ja nuorisoyhteisöön komitea (NORDBUK) ja lasten ja nuorten asioiden parissa työskentelevät Pohjoismaiden ministerineuvoston erityisasiantuntijat.

Pohjoismaiden ministerineuvostossa lasten ja nuorten ikäryhmään kuuluvat kaikki alle 25-vuotiaat, ja näin ollen kohderyhmä on hieman laajempi kuin esimerkiksi lasten oikeuksien sopimuksen määritelmässä, joka koskee korkeintaan 18-vuotiaita.

PERIAATTEET LASTEN JA NUORTEN OSALLISTAMISEKSI POHJOISMAIDEN MINISTERINEUVOSTON TYÖHÖN

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti Pohjoismaiden ministerineuvosto pyrkii suojelemaan ja edistämään lasten ja nuorten oikeuksia sekä heidän mahdollisuuksiaan hyödyntää näitä oikeuksia ja osallistua yhteiskunnan toimintaan. Pohjoismaiden ministerineuvoston tulee sen vuoksi noudattaa kaikessa lasten ja nuorten osallistamista koskevassa työssään seuraavia perusperiaatteita. Periaatteet ovat YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentista nro 12 (2009), ja ne ovat perustavanlaatuisia vaatimuksia, joiden tulee ohjata kaikkia lasten ja nuorten osallistamisprosesseja.

PROSESSIEN TULEE OLLA

läpinäkyviä ja informatiivisia: Lapsilla ja nuorilla on oikeus kattavaan, saavutettavaan, monimuotoisuuden huomioon ottavaan ja ikään sopeutettuun tietoon.

vapaaehtoisia: Lapsia ja nuoria ei saa koskaan pakottaa ilmaisemaan näkemyksiään vasten omaa tahtoaan.

kunnioittavia: Lasten ja nuorten näkemyksiä on käsiteltävä kunnioittavasti, ja lapsille tulee antaa mahdollisuus uusiin ideoihin ja aktiviteetteihin.

merkityksellisiä: Asioilla, joista lapsilla ja nuorilla on oikeus ilmaista mielipiteensä, on oltava todellista merkitystä heidän elämässään,

ja heillä tulee olla mahdollisuus käyttää hyödykseen omia tietojaan, valmiuksiaan ja kykyjään.

lapsille sovellettuja: Työympäristöt ja -menetelmät tulee sopeuttaa lasten kykyjen mukaisiksi.

osallistavia: Lapset ja nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. Kaikilla tulee osallistuessaan olla samat mahdollisuudet vailla minkäänlaista syrjintää.

koulutuksella tuettavia: Aikuiset tarvitsevat valmiutta, osaamista ja tukea voidakseen helpottaa lasten osallistumista tehokkaalla tavalla. Kouluttajina ja fasilitaattoreina toimivat lapset ja nuoret tarvitsevat erityisiä valmiuksia esimerkiksi omien oikeuksiensa tiedostamiseksi. Lisäksi he tarvitsevat koulutusta kokousten järjestämiseen, tiedotusvälineiden kanssa toimimiseen, puheiden pitämiseen julkisuudessa ja mielipiteen muodostamiseen.

turvallisia ja riskit huomioon ottavia: Omien näkemysten ilmaiseminen voi olla riskialtista. Aikuiset vastaavat siitä, että lapsen vaara joutua väkivallan kohteeksi, tulla hyväksikäytetyksi tai joutua kärsimään muista osallistumisen mukanaan tuomista kielteisistä seurauksista minimoidaan mahdollisimman tehokkaasti.

vastuullisia: Lapsille ja nuorille on kerrottava kaiken tutkimuksen ja konsultoinnin yhteydessä siitä, kuinka heidän näkemyksensä on tulkittu, ja heille on annettava mahdollisuus vaikuttaa analyysiin. Lapsilla on myös oltava mahdollisuus valittaa analyysin tuloksesta.

MINIMIVAATIMUKSET, JOTKA KOSKEVAT LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUTTA JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIA POHJOISMAIDEN MINISTERINEUVOSTON TOIMINTAAN

Kaikessa Pohjoismaiden ministerineuvoston toiminnassa kannetaan vastuuta lasten oikeuksien ja nuorten näkökulman sisällyttämisestä ministerineuvoston työhön. Eri sektoreiden välillä on luonnollisesti eroja siinä, kuinka tiiviisti lasten oikeudet ja nuorten näkökulma voidaan ja on syytä ottaa huomioon. Niissä tapauksissa, joissa Pohjoismaiden ministerineuvoston työntekijät tai yhteistyökumppanit ovat tunnistanee tarpeen osallistaa nuoret, se on tehtävä tasa-arvoisella tavalla. Seuraavien minimivaatimusten avulla Pohjoismaiden ministerineuvosto haluaa vahvistaa kaikkea lasten ja nuorten osallistamista ja konsultointia määrittävän vähimmäistason.

ENNEN OSALLISTAMISTA

- Lasten ja nuorten kuulemista edellyttävissä aloitteissa on myös aikaa osallistumisen suunnitteluun sekä budjetti, joka antaa mahdollisuuden toimia tämän asiakirjan suuntaviivojen mukaan. Kyseessä voi esimerkiksi olla neuvonpitoon käytetty aika tai tulkin ja saattajan aiheuttamat kustannukset.
- Lasten ja nuorten osallistamisesta päätettäessä tulee käyttää selkeitä ja läpinäkyviä valintakriteereitä (ks. myös seuraava kappale).
- Aktiviteetteja koskevaa lapsille sopivaa informaatiota on laadittu ja käännetty tarvittaville kielille.

- Lasten ja nuorten rooli työssä on kuvattava selkeästi, ja myös Pohjoismaiden ministerineuvoston rooli kyseisessä toiminnassa on määriteltävä selkeästi.
- Tilojen, joissa lapset ja nuoret osallistuvat toimintaan, tulee olla lapsiystävällisiä ja esteettömiä kaikille lapsille, nuorille ja aikuisille.

OSALLISTAMISEN AIKANA

- Kaikilla toimintaan osallistuvilla lapsilla on oltava samat edellytykset kuin aikuisilla tuoda esiin näkemyksiään, pitää esityksiä ja saada äänensä kuuluviin. Heidän ehdotuksensa dokumentoidaan samalla tavalla kuin muiden osallistujien.
- Lapsilla on oltava mahdollisuus käyttää äidinkieltään (myös viittomakielellä tai tekstitulkkauksen avulla) tulkin tarpeesta riippumatta.
- Jos lapset esiintyvät tai antavat lausuntoja tiedotusvälineissä, on tärkeää varmistaa, että lapset ovat ymmärtäneet, mitä se tarkoittaa ja tietävät missä ja miten aineistoa käytetään.
- Lasten kanssa suoraan yhteydessä olevien henkilöiden tulee olla kokeneita ja päteviä kohtaamaan lapset osallistavalla ja syrjimättömällä tavalla.
- Tilanteissa, joissa on eri ikäisiä lapsia ja nuoria, on tärkeää nimetä heille aikuiset vastuhenkilöt, jottei vastuu kasaudu vanhemmille lapsille.
- Lapsen paras on tärkeintä koko osallistumisprosessin ajan.

OSALLISTUMISEN JÄLKEEN

- Lasten tulee voida jakaa kokemuksiaan osallistumisesta ja kokemukset tulee arvioida.
- Lasten täytyy saada palautetta siitä, mihin heidän osallistumisensa on johtanut tai kuinka siitä on huolehdittu.

Muistettavaa: Ei ole olemassa YHTÄ lasten ja nuorten näkökulmaa. Lapset ja nuoret ovat aikuisten tavoin heterogeeninen ryhmä monine erilaisine näkökantoinen ja kokemuksineen. Lapselta tai nuorelta ei siksi voida koskaan edellyttää, että hän puhuisi koko ryhmän puolesta. Ainoastaan tiettyä organisaatiota virallisesti edustavien lasten tai nuorten voidaan odottaa puhuvan omaa näkökantaansa laajemmin.

TIETOISESTI VALITUT LAPSET JA NUORET

Kaikissa tilanteissa, jossa lapsia ja nuoria osallistetaan Pohjoismaiden ministerineuvoston toimintaan, on tärkeää, että mukaan kutsuttavista lapsista ja nuorista tehtävä päätös on hyvin harkittu ja tietoisesti tehty. Aivan kuten muissakin tilanteissa, valinta riippuu osallistamisen tarkoituksesta. Ohjaavien periaatteiden lisäksi valintatilanteessa on pohdittava myös seuraavia seikkoja:

RELEVANSSI JA KOMPETENSSI: Mitä osallistuvien lasten ja nuorten odotetaan tuovan mukanaan tai saavan osallistumisesta itse? Tässä yhteydessä on tärkeää varmistaa, että osallistamisen tarkoitus on selkeä – muussa tapauksessa on myös vaikea tehdä päätös siitä, ketkä lapset ja nuoret soveltuvat kutsuttaviksi.

RYHMÄN EDUSTAJIA VAI YKSITTÄISIÄ ASIANTUNTIJOITA: Odotetaanko lasten ja nuorten ajavan suuremman lapsi- ja nuorisoryhmän asiaa? Tällöin osanottajia on kysyttävä lasten- ja nuortenjärjestöiltä, jotka valitsevat edustajansa demokraattisesti. Järjestöjä on runsaasti, ja niiden suuntautuminen ja ydintoiminnot vaihtelevat. Jos halutaan käsitellä jotain erityistä kysymystä, mukaan voidaan kutsua siihen erikoistuneita lapsia ja nuoria, joiden ei tarvitse olla järjestäytyneitä. Lapsille ja nuorille on ilmaistava hyvin selkeästi sekä valintatilanteessa että viestinnässä, edustavatko he itseään, järjestöä vai nuorten ryhmää.

MONIMUOTOISUUS: On tärkeää osallistaa taustaltaan ja elämäkokemukseltaan erilaisia lapsia ja nuoria. Huomioon voidaan ottaa esimerkiksi sukupuoli, sukupuoli-identiteetti tai sen ilmaiseminen, etninen tausta, uskonto tai muu uskonkäsitys, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai ikä.

IKÄ: Se, minkä ikäisiä lapsia ja nuoria halutaan tavoittaa, riippuu luonnollisesti aiheesta. Iän lisäksi oleellista on myös lasten ja nuorten kypsyys. Vanhempien lasten ja nuorten osallistaminen on usein helpompaa, koska olosuhteita ei tarvitse sopeuttaa tällöin yhtä paljon kuin pienempien lasten kohdalla, mutta myös nuorimmilla lapsilla on oikeus sanoa mielipiteensä ja saada se kuulluksi.

KANAVAT, JOILLA NUORET TAVOITETAAN: Mitä kanavia käyttäen tavoitetaan kohderyhmään valitut lapset ja nuoret? Ensimmäinen on mietittävä, missä nämä lapset ja nuoret toimivat. Sen jälkeen voidaan miettiä kanavia heidän tavoittamiseen. Kyseeseen voivat tulla koulut, sosiaalinen media tai erilaiset kansalaisjärjestöt. Usein tavoittamisessa tarvitaan jonkun avainhenkilön apua. Rehtori esimerkiksi voi levittää kyselyä koulunsa opettajille ja näin tavoittaa lapset ja nuoret.

SUUNTAVIIVAT LASTEN SUOJELULLE JA HEIDÄN OIKEUKSISTAAN HUOLEHTIMISELLE

On tärkeää, että lasten ja nuorten osallistaminen Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön tehdään harkitusti ja heidän oikeuksiaan kunnioittaen. Ratkaisevan tärkeää on myös huolehtia lasten turvallisuudesta. Pohjoismaiden ministerineuvosto haluaa siksi seuraavilla *turvallisuusperiaatteilla* päättää vastuusta, joka kuuluu ministerineuvoston työntekijöille ja yhteistyökumppaneille. Heidän tulee toimia lasten ja nuorten turvallisuutta vaalien. Lisäksi heidän on kiinnitettävä huomiota tilanteisiin, joissa lapset ja nuoret altistuvat vaaroille. Erityisesti silloin, kun Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön osallistetaan alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria, työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden vastuu on seuraava:

- 1.** Lapsilla ja nuorilla on oltava mahdollisuus antaa kirjallinen lupa henkilötietojensa mahdolliseen jakamiseen. Tapauksissa, joissa lapsi on liian pieni antaakseen suostumuksensa, hänen huoltajallaan on oltava mahdollisuus antaa kirjallinen suostumus lapsen henkilötietojen jakamiseen.
- 2.** Kaikenlainen fyysinen tai psyykkinen kaltoinkohtelu tai huoli lapsen joutumisesta vaaraan on raportoitava. Jos työntekijä kohtelee lasta huonosti, on otettava yhteyttä

ministerineuvoston HR-osastoon epäsovivaa käytöstä koskevia periaatteita noudattaen. Jos joku muu toimija kohtelee lasta huonosti, asian raportoinnissa noudatetaan kyseisen maan lainsäädäntöä.

- 3.** Lasten ja nuorten henkilökohtaisia yhteystietoja ei saa jakaa eikä yhteydenottopyyntöjä hyväksyä, paitsi työhön liittyvässä sosiaalisessa mediassa.
- 4.** Alle 18-vuotiaille on annettava oikeus saattajaan, jonka tulee olla osallistamiseen liittyvässä toiminnassa mukana oleva aikuinen. Saattaja on otettava huomioon budjetissa, kun lapsen osallisuutta suunnitellaan.
- 5.** On varmistettava niin kutsuttu kaksi plus yksi -suhde lasten ja aikuisten kesken. Tällä tarkoitetaan sitä, että kun lapsi osallistuu työhön, paikalla on aina vähintään kaksi aikuista.
- 6.** Lasta ei saa koskaan hyväksikäyttää tai toimia tavalla, joka loukkaa lapsen oikeuksia tai vaarantaa lapsen turvallisuuden. Esimerkki rajan rikkomisesta voisi olla lapsilta tai nuorilta pyydetty lupa jättää noudattamatta tässä asiakirjassa määriteltyjä periaatteita.

REFERENSSIT JA INSPIRAATIONLÄHTEET

Euroopan neuvosto: Child safeguarding policy:

<https://rm.coe.int/child-safeguarding-policy-children-s-rights-division-22-may-2018-as-up/16808c8b91>

YK:n lapsen oikeuksien sopimus:

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

Pelastakaa lapset ry: Child safeguarding – safe and secure programmes for children:

https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/medlem--volontar/tryggare-tillsammans/tryggare-tillsammans-child-safeguarding-policy_inkl_bilagor_-eng.pdf

POHJOISMAIDEN MINISTERINEUVOSTON TUKIMATERIAALI

Katsotko asioita oikein silmin? Opas lapsen oikeuksien ja nuorten näkökulman sisällyttämiseksi Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-4398>

Do rights!

Nordic perspectives on child and youth participation

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-4387>



Pohjoismaiden ministerineuvosto
Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 Kööpenhamina
www.norden.org

Lasten ja nuorten hyvinvointi sekä heidän mahdollisuutensa käyttää oikeuksiaan on Pohjoismaiden tulevan kehityksen edellytys. Pohjoismaiden ministerineuvoston tulee osallistua vaikuttamaan siihen, että Pohjoismaat ovat edelläkävijöitä työssä, jossa lasten ja nuorten oikeudet ja eri näkökulmat saavat tilaa ja vaikuttavat yhteiskunnan kehitykseen, ja siten Pohjoismaiden ministerineuvoston tulee integroida lasten ja nuorten oikeuksien näkökulma omaan työhönsä.

Kun lasten oikeudet ja nuorison näkökulma halutaan integroida työhön aikaisempaa laajemmin, on samalla varmistettava, että työ sujuu sovittujen ohjaavien periaatteiden mukaan. Työssä on sovittava lasten ja nuorten osallistamisen yhtenäisestä minimitasosta sekä työskentelytavasta, joka suojaa ja vaalii lapsen turvallisuutta. Tämä asiakirja on tarpeen kaikissa tilanteissa, joissa lapsiin ja nuoriin otetaan yhteyttä tai heidät osallistetaan Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön.